

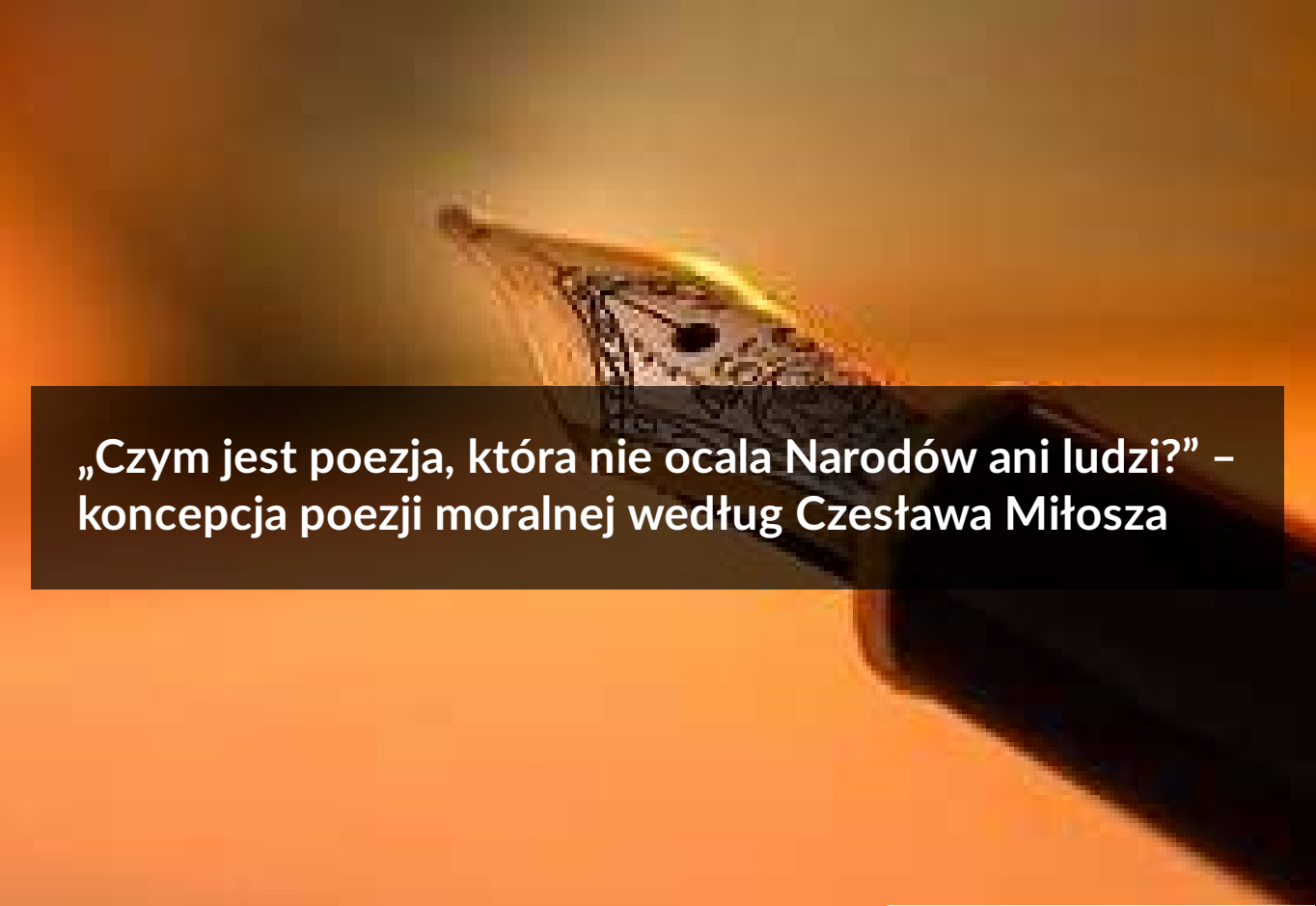

„Czym jest poezja, która nie ocala Narodów ani ludzi?” – koncepcja poezji moralnej według Czesława Miłosza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Błoński, *Miłosz jak świat*, Kraków 1998, s. 140.
- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ocalony*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 7, oprac. J. Stolarczyk, Wrocław 2005, s. 22.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Przedmowa*, [w:] tegoż, *Wiersze wszystkie*, red. A. Szulczyńska, Kraków 2011, s. 143.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Przedmowa*.
- Źródło: *Na moje 88 urodziny*, [w:] Czesław Miłosz, *Wiersze wszystkie*, Kraków 2011, s. 1151.

„Czym jest poezja, która nie ocala Narodów ani ludzi?” – koncepcja poezji moralnej według Czesława Miłosza

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

„Który bowiem z polskich poetów [...] przekazał nam tak przejmująco obraz naszego człowieczeństwa, w jego nadziejach i ułomnościach?¹” – pyta Julia Hartwig we wstępie do kompletnego wydania wierszy Czesława Miłosza. Poetka odpowiada, że udało się to tylko dwóm polskim twórcom: Adamowi Mickiewiczowi i właśnie Czesławowi Miłoszowi. Poezja polskiego noblisty jest poezją wiary – w Boga, w dobro, piękno i prawdę, a przede wszystkim – w samą poezję. Wiara ta była niezwykle potrzebna w powojennej rzeczywistości – ocalała „Narody i ludzi”.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz podmiot liryczny i bohatera lirycznego w wierszu Czesława Miłosza *Przedmowa*.
- Wyjaśnisz, na czym polega programowy charakter utworu.
- Opisziesz Miłoszowską koncepcję poezji moralnej.
- Zredagujesz wstęp analizy i interpretacji wiersza *Przedmowa*.

Przeczytaj

Przedmowa to wiersz napisany przez Czesława Miłosza w Warszawie w 1945 roku. Został umieszczony na początku tomiku *Ocalenie*. Treść wiersza i miejsce w zbiorze sugerują charakter programowy całego utworu. Swoją znaczącą wymowę *Przedmowa* zachowała aż do śmierci poety.

” Czesław Miłosz

Przedmowa

Czym jest poezja, która nie ocala
Narodów ani ludzi?
Wspólnictwem urzędowych kłamstw,
Piosenką pijaków, którym ktoś za chwilę poderżnie gardła,
Czytanką z panińskiego pokoju.

Źródło: Czesław Miłosz, *Przedmowa*, [w:] tegoż, *Wiersze wszystkie*, red. A. Szulczyńska, Kraków 2011, s. 143.

O przytoczonych słowach Czesław Miłosz pisał w Paryżu w 1972 roku: „I dziś gotów jestem się pod nią [formułą powyższych zdań] podpisać, ale jakże zmieniły się stawki, kiedy już sama jasna budowa zdania oznacza akt ocalenia rozumu²”.

Koncepcja poezji moralnej Czesława Miłosza obejmuje bezwzględne dążenie do prawdy i piękna. Nieprzypadkowo tytuł tomu, z którego pochodzi *Przedmowa*, brzmi *Ocalony*. Stanowi on wyraźne nawiązanie do wiersza Tadeusza Różewicza pt. *Ocalony*, w którym „ocalenie” należy rozumieć jako biologiczne przetrwanie nie ludzkiej rzezi, jaką była II wojna światowa. Biologiczne, ponieważ - zgodnie z wymową wiersza Różewicza - wojna unicestwiła wartości, m.in. moralne, ale i te, dzięki którym możliwa jest sztuka, takie jak piękno. Dlatego też odnoszące się do nich pojęcia nic nie znaczą:

” Tadeusz Różewicz

Ocalony

Pojęcia są tylko wyrazami:

cnota i występki

prawda i kłamstwo

piękno i brzydota

męstwo i tchórzostwo

Źródło: Tadeusz Różewicz, *Ocalony*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 7, oprac. J. Stolarczyk, Wrocław 2005, s. 22.

Tymczasem – według Miłosza – ocalenie w sensie duchowym jest możliwe i ocalenie takie niesie poezja „dobra” – a więc odzégnująca się od „ślepej siły” i „natchnienia nienawiści”, które przeminęły wraz z wojną, zorientowana na przyszłość:

” Czesław Miłosz

Przedmowa

To, że chciałem dobrej poezji, nie umiając,

To, że późno pojąłem jej wybawczy cel,

To jest i tylko to jest ocalenie.

Źródło: Czesław Miłosz, *Przedmowa*, [w:] tegoż, *Wiersze wszystkie*, red. A. Szulczyńska, Kraków 2011, s. 143.

Według Miłosza wartości nie tylko nie uległy zagładzie, ale nadal są fundamentem człowieczeństwa: kultury i moralności. Podporządkowana jest im również poezja. Jak pisze Jan Błoński:

” Jan Błoński

Miłosz jak świat

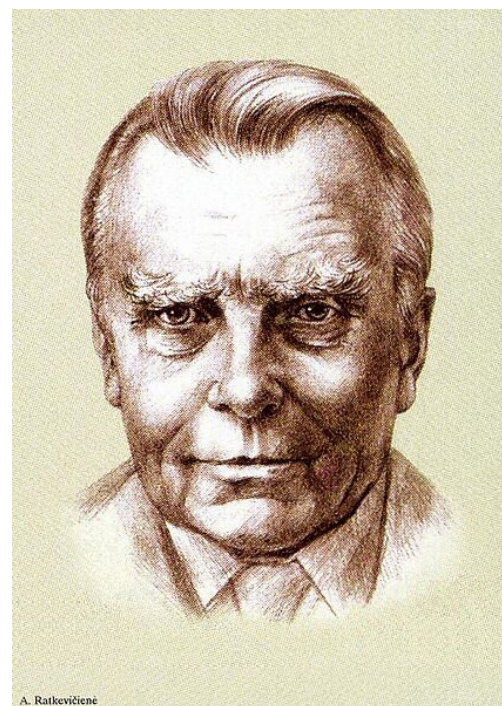
[...] poezja jest nie do pomyślenia inaczej niż w wymiarze historycznym, przede wszystkim zaś – [antropologicznym](#). Sztuka, rozpatrywana w sobie i dla siebie, nie ma wartości etycznej. Nie może też zastąpić religii, nauki, moralności – ani nawet współzawodniczyć z nimi. A skoro tak, poetyckie słowo nie może też „stawiać najwyżej swej zdolności komunikowania nade wszystko o swoim położeniu wśród innych znaków”. Byłoby to skandaliczne [samodurstwo](#)... Poezję

lubi więc Miłosz poniżać; poecie przyznaje jednak miejsce nie byle jakie. [...] Oddaje - w imieniu „nieprawdopodobnych stworzeń” - hołd wartościom, dzięki którym - w historii i przez historię - kształtuje się to, co ludzkie, ludzkie wspólnie i z [metafizycznej](#) zapewne konieczności. Dlatego dostępne mu są zarówno święty zachwyty, jak [sarkastyczna ironia](#): obie przecie mogą stać się narzędziami „ocalania narodów i ludzi”.

Źródło: Jan Błoński, *Miłosz jak świat*, Kraków 1998, s. 140.

O autorze

Czesław Miłosz urodził się w 1911 roku w Szetejniach na Litwie w rodzinie pochodzenia szlacheckiego. Miejsce urodzenia pojawia się w wielu jego utworach i jest inspiracją do poszukiwań tożsamości. Miłosz studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Debiutował w latach 30. i był jednym z założycieli grupy Żagary, inaczej zwanej awangardą wileńską. Grupa ta działała w Wilnie w latach 1931-34. Prowadziła swoje organy prasowe (miesięczniki „Żagary” i „Piony”), a ich poezja cechowała się wizyjnym katastrofizmem oraz radykalizmem społecznym. Niektórzy żagaryści uczestniczyli w lewicowym ruchu młodzieży wileńskiej.

Źródło: domena publiczna.

Po wybuchu wojny poeta udał się do Rumunii, by powrócić do Wilna, gdy Rosjanie zajęli miasto i przekazali je Litwinom. Przyjął wtedy obywatelstwo litewskie. Gdy w 1940 roku zaczęła się sowiecka okupacja Litwy, przeniósł się do zajętej przez Niemców Warszawy. Czynnie uczestniczył w życiu literackim, publikując pod pseudonimem Jan Syruć. W 1940 wydał drugi tomik zatytułowany *Wiersze*.

W 1945 roku w Warszawie ukazał się tomik *Ocalenie*. Jest to jeden z najważniejszych zbiorów wierszy XX wieku, w którym Miłosz zawarł swój program poezji moralnej. Po wojnie pracował jako attaché kulturalny w Stanach Zjednoczonych i Francji. Poprosił o azyl polityczny we Francji, gdzie podjął wieloletnią współpracę ze środowiskiem paryskiej "Kultury". W 1951 roku jego twórczość została w Polsce wycofana z bibliotek, a utwory ukazywały się tylko w [wydawnictwach podziemnych](#). W 1960 roku przeniósł się do USA, gdzie wykładał literaturę słowiańską na Uniwersytecie Kalifornijskim i na Harvardzie.

W 1980 roku Miłosz otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie literatury. Po tym wydarzeniu polskie władze zgodziły się na wydanie ocenzurowanej wersji jego twórczości. W 1993 roku pisarz wrócił do Polski i zamieszkał w Krakowie. Zmarł w 2004 roku.

” Czesław Miłosz

Przedmowa

Ty, którego nie mogłem ocalić,
Wysłuchaj mnie.

Zrozum tę mowę prostą, bo wstydzę się innej.
Przysięgam, nie ma we mnie czarodziejstwa słów.
Mówię do ciebie milcząc, jak obłok czy drzewo.

To, co wzmacniało mnie, dla ciebie było śmiertelne.
Żegnanie epoki brałeś za początek nowej,
Natchnienie nienawiści za piękno liryczne,
Siłę ślepą za dokonany kształt.

Oto dolina płytkich polskich rzek. I most ogromny
Idący w białą mgłę. Oto miasto złamane
I wiatr skwirami mew obrzuca twój grób,
Kiedy rozmawiam z tobą.

Czym jest poezja, która nie ocala
Narodów ani ludzi?
Wspólnictwem urzędowych kłamstw,
Piosenką pijaków, którym ktoś za chwilę poderżnie gardła,
Czytanką z panińskiego pokoju.

To, że chciałem dobrej poezji, nie umiając,
To, że późno pojąłem jej wybawczy cel,
To jest i tylko to jest ocalenie.

Sypano na mogiły proso albo mak
Żywiąc zlatujących się umarłych – ptaki.
Tę książkę kładę tu dla ciebie, o dawny,
Abyś nas odtąd nie nawiedzał więcej.

Źródło: Czesław Miłosz, *Przedmowa*, [w:] tegoż, *Wiersze wszystkie*, red. A. Szulczyńska, Kraków 2011, s. 143.

Słownik

ironia

(łac. *eironeia* - przestawianie, pozorowanie) drwina, złośliwość lub szyderstwo ukryte w wypowiedzi pozornie aprobującej, nadanie wypowiedzi odwrotnego sensu w stosunku do tego, co wynika ze znaczenia użytych słów, na przykład w celu ośmieszenia poglądów czy cech rozmówcy lub pokazania dystansu wobec osób czy zjawisk; wypowiedź zawierająca ironię najczęściej jest krytyką lub naganą, która przyjmuje formę pozornej pochwały; ironia jest narzędziem literackim, w którym wybrane słowa są celowo używane do wskazania znaczenia innego niż dosłowne, można wyróżnić ironię słowną i sytuacyjną

sarkazm

sarkazm – złośliwa ironia, drwina lub szyderstwo

wydawnictwa podziemne

drugi obieg wydawniczy omijający cenzurę

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem prof. Andrzeja Franaszka, a następnie omów możliwe interpretacje gestu pożegnania w wierszu *Przedmowa* Czesława Miłosza.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RRqTAeYtCVed9>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Film opowiada o koncepcji poezji moralnej Czesława Miłosza.

Polecenie 2

Przedstaw, jak na pytanie „Czym jest poezja, która nie ocala / Narodów ani ludzi?” zawarte w wierszu *Przedmowa* próbuje, według prof. Franaszka, odpowiedzieć Miłosz w swoich późniejszych utworach. Ustal, jaki dialog z Miłoszem podejmują w tej kwestii inni poeci.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Scharakteryzuj podmiot liryczny i adresata lirycznego w wierszu Czesława Miłosza *Przedmowa*. Określ typ liryki.

podmiot liryczny

adresat liryczny

typ liryki

Ćwiczenie 2

Udowodnij, że wiersz *Przedmowa* ma charakter programowy. Posłuż się funkcjonalnymi cytatami.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tabelę, która zawiera środki stylistyczne, służące emocjonalnemu nacechowaniu wiersza Miłosa.

środki stylistyczne i zabiegi retoryczne	cytat	funkcja
apostrofa	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	„Czym jest poezja, która nie ocala narodów ani ludzi?”	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	skupienie uwagi adresata, nakłonienie do koncentracji

Ćwiczenie 4

Zaznacz te elementy wiersza Miłosa *Przedmowa*, które świadczą o tym, że poeta posłużył się stylem wysokim.

zastosowanie trybu rozkazującego

apostrofa

zdania wielokrotnie złożone

poruszenie kwestii doniosłych z punktu widzenia ludzkości

wyszukane słownictwo

Ćwiczenie 5

Połącz w pary podane fragmenty wiersza Miłosza z tematem, którego każdy z nich dotyczy.

„To, co wzmacniało mnie, dla ciebie
było śmiertelne”.

program poetycki

„Tę książkę kładę tu dla ciebie,
o dawny,
Abyś nas odtąd nie nawiedzał więcej”.

forma komunikacji

„Wspólnictwem urzędowych kłamstw,
Piosenką pijaków, którym ktoś za
chwilę poderżnie gardła,
Czytanką z panieńskiego pokoju”.

rozrywka bez głębszego sensu

„Mówię do ciebie milcząc, jak obłok
czy drzewo”.

doświadczenie wojny

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, w jaki sposób Czesław Miłosz zrywa z tradycją romantyczną i awangardą wileńską.

Ćwiczenie 7

Na podstawie wiersza *Przedmowa* wyjaśnij, jaka - według Czesława Miłosza - jest funkcja poezji. Napisz, czy zgadzasz się z koncepcją poety. Twoja wypowiedź powinna liczyć przynajmniej 8 zdań.

Ćwiczenie 8

Napisz wstęp analizy i interpretacji wiersza Czesława Miłosza *Przedmowa*. Postaw tezę interpretacyjną, czyli propozycję odczytania utworu, wyjaśniając sensy niedostawne w dziele.

Praca domowa

Zapoznaj się z wierszem Czesława Miłosza *Na moje 88 urodziny*. Napisz, czy moralna postawa poety wobec odbiorców jego twórczości różni się od tej ukazanej w *Przedmowie*? Swoją odpowiedź uzasadnij. Twoja wypowiedź powinna liczyć przynajmniej 8 zdań.

” *Na moje 88 urodziny*

Miasto gęste od krytych pasaży, wąskich
placyków, arkad,
schodzące tarasami ku morskiej zatoce.

I ja, zapatrzony w młode piękno,
cielesne i nietrwale,
jego ruch taneczny wśród starych kamieni.

Kolory sukien według letniej mody,
stuk pantofelka na dallach sprzed stuleci,
cieszą mnie swoim obrzędem powrotu.

Dawno zostawiłem za sobą
zwiedzania katedr i wież warownych.

Jestem jak ten, kto widzi, a jednak sam nie przemija,
duch lotny mimo siwizny i chorób starości.

Ocalony, bo z nim wieczne i boskie zdziwienie.

Źródło: *Na moje 88 urodziny*, [w:] Czesław Miłosz, *Wiersze wszystkie*, Kraków 2011, s. 1151.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: „Czym jest poezja, która nie ocala Narodów ani ludzi?” – koncepcja poezji moralnej według Czesława Miłosza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę,

eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- scharakteryzuje podmiot liryczny i bohatera lirycznego w wierszu Czesława Miłosza *Przedmowa*;
- wyjaśni, na czym polega programowy charakter utworu;
- opíše Miłoszowską koncepcję poezji moralnej;
- zredaguje wstęp analizy i interpretacji wiersza *Przedmowa*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- collage.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie prezentacji związanej ze słowami zapisanymi we wprowadzeniu do lekcji: Poezja polskiego noblisty jest poezją wiary – w Boga, w dobro, piękno i prawdę, a przede wszystkim – w samą poezję. Wiara ta była niezwykle potrzebna w powojennej rzeczywistości – ocalała „Narody i ludzi” (technika collage).

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji. Nawiązując do prezentacji, zaznacza, że koncepcja poezji moralnej Czesława Miłosza obejmuje bezwzględne dążenie do prawdy i piękna.
2. Nauczyciel wraz z uczniami ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Następnie przechodzą do sekcji „Film edukacyjny”. Zapoznają się z wykładem prof. Andrzeja Franaszka i omawiają możliwe interpretacje gestu pożegnania w wierszu *Przesłanie* Czesława Miłosza.
2. Uczniowie, nawiązując do prezentacji wykonanej w domu oraz wykładu prof. Franaszka, przedstawiają, w jaki sposób na pytanie „Czym jest poezja, która nie ocala / Narodów ani ludzi?” zawarte w wierszu *Przesłanie* próbuje odpowiedzieć Miłosz w swoich późniejszych utworach. Jaki dialog z Miłoszem podejmują w tej kwestii inni poeci?
Praca może przybrać formę dyskusji.
3. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się” i wykonują indywidualnie ćwiczenia 1.–4. Wybrana osoba podaje odpowiedzi, a nauczyciel ocenia.
4. Ćwiczenia 5.–7. uczniowie wykonują w parach. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi, inni uczniowie uzupełniają.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie w ramach podsumowania zajęć wykonują ćwiczenie: Napisz wstęp analizy i interpretacji wiersza Czesława Miłosza *Przedmowa*. Postaw tezę interpretacyjną, czyli propozycję odczytania utworu, wyjaśniając sensy niedosłowne w dziele.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Przeczytaj wiersz Czesława Miłosza *Na moje 88 urodziny*. Napisz, czy moralna postawa poety wobec odbiorców jego twórczości różni się od tej ukazanej w *Przedmowie*? Swoją odpowiedź uzasadnij. Twoja wypowiedź powinna liczyć przynajmniej 8 zdań.

Materiały pomocnicze:

- <https://culture.pl/pl/artykul/czeslaw-milosz-sylwetka-tworcza-poezja>

- <https://culture.pl/pl/wideo/andriej-chadanowicz-czyta-czeslaw-milosza-audio>

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialny „Film edukacyjny” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.